

Dr Aneta Sokół

Katedra Ekonomiki Przedsiębiorstw
Uniwersytet Szczeciński

Kulturowe uwarunkowania rozwoju wiedzy w regionach Polski

„Człowiek rozwijając kulturę oswoił siebie samego
i w trakcie tego procesu
wytworzył całą nową serię światów,
z których jeden różni się od drugiego”.

E. Hall

WPROWADZENIE

Współcześnie w naukach ekonomicznych panuje przekonanie, że najważniejszym czynnikiem wzrostu gospodarczego jest wiedza. Zarówno teoretycy, jak i praktycy są zgodni co do roli wiedzy i umiejętności jako źródeł przewagi konkurencyjnej w sferze mikro, jak i makroekonomicznej. Stwierdzenie to szczególnie można odnieść do zdolności w zakresie nabywania i rozwijania unikatowych umiejętności, w tym szybkiego i właściwego reagowania na zmiany. Uzasadnione wydaje się twierdzenie, że największe osiągnięcia społeczno-gospodarcze pojawiają się w tych obszarach terytorialnych, gdzie umiejętnie wykorzystuje się zasoby wiedzy.

W związku z powyższym wskazać należy, że współczesny rozwój zależy od właściwego generowania nowej wiedzy oraz zaplecza infrastrukturalnego wspomagającego jej absorpcję, a następnie komercjalizację. Efektywność w tym zakresie powinna zostać skoncentrowana w mikroekonomicznych strukturach – regionach [Sochos, 2006, s. 253].

Zgodnie z powyższym stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie uwarunkowane jest poprzez zakres współpracy podmiotów na rzecz wzmocnienia potencjału konkurencyjnego. Współpraca ta jednak zależy od społeczności zamieszkującej dany obszar terytorialny, od jej aktywności ekonomiczno-społecznej oraz od jej cech psychospołecznych.

Celem artykułu są rozważania poznawcze, teoretyczno-metodologiczne na temat kulturowych uwarunkowań rozwoju wiedzy w regionach Polski. Ta próba identyfikacji została przeprowadzona w oparciu o uznany podział re-

gionów pod względem ich rozwoju na tzw. Polskę „A” i „B”. Do analizy wykorzystano metody badania dokumentów, analogowe i heurystyczne. Uwarunkowanie rozwoju społeczno-gospodarczego tych regionów prezentowane szeroko w literaturze przedmiotu pozwoliły wskazać na wpływ różnic ekonomiczno-kulturowych sprzyjających lub hamujących rozwój wiedzy jako kluczowego zasobu rozwoju współczesnych gospodarek. W artykule można wysnuć śmiało tezę, że sfera niematerialna to nieuchwytny element niewidzialnej ręki, a gospodarka to nie tylko obiektywny wyraz interpretacji zdarzeń gospodarczych. Ponadto zaistniałe zdarzenia gospodarcze nie są wynikiem decyzji przypadkowych osób, lecz uwarunkowane są wartościami tkwiącymi w świadomości ludzi znajdujących swój wyraz w kulturze.

EIDOS KULTURY I JEJ ZRÓŻNICOWANIE

Pojęcie kultury towarzyszy ludzkości już od momentu, kiedy zaczęła ona świadomie kształtować rzeczywistość dostosowując ją do własnych potrzeb, upodobań i wyobrażeń poprzez tworzenie społeczności opartych na tych samych wspólnych wartościach. Opisując kulturę odwołujemy się do pewnego wzorca rozwoju społecznego, odzwierciedlającego system wiedzy, wartości, prawa, codziennych rytuałów, przekonań, zwyczajów, jakie charakteryzują dane społeczeństwo. Zatem w szerokim tego słowa znaczeniu kultura jest wynikiem bio-antropo-społeczno-kulturowych interakcji. Może być ściśle uzależniona od kraju, regionu. Choć warto zauważyć, że nie tylko kryterium geograficznego położenia może uwarunkowywać kulturę. Mogą być przyjmowane i inne kryteria, np. przynależności religijne, etniczne.

Zgodnie z powyższym pojęcie „kultury” jest terminem wieloznacznym, będącym przedmiotem rozważań wielu nauk (kulturoznawstwo, historia, socjologia, antropologia, zarządzanie i inne). Termin „kultura” pojawił się już w starożytności. Etymologia znaczenia słowa „kultura” pochodzi od łacińskiego słowa *cultura mentis*, co oznacza uprawę ziemi. Ówczesnie oznaczało to przekształcenie jakiegoś naturalnego stanu rzeczy na stan lepszy, udoskonalony, czyli bardziej użyteczny. Antycypacją takiego sposobu użycia terminu kultura było metaforyczne określenie Marcusa Tulliusa Cyncero w *Rozprawach tuskulońskich* jako *cultura animi*, tzn. uprawa umysłu czy kultura ducha. Począwszy od Cyncerona termin ten zaczęto wiązać z wszelką czynnością ludzką mającą na celu pielęgnowanie, kształcenie, doskonalenie. [Filipak, 1996, s. 5] Odnosząc się do pierwotnych interpretacji definicji „kultury” należy zwrócić uwagę na kojarzenie jej ze zjawiskami naturalnymi [Glińska-Noweś, 2007, s. 131].

Tabela 1. Zakres badań zjawiska kultury

Nauka	Zakres badania kultury
Archeologia	Bada zbiór rzeczy materialnych wykonanych z kamienia, kości, metalu, drewna.
Etnografia	Bada współcześnie istniejący region kultury ludowej; w zakres tej kultury wchodzi nie tylko przedmioty, lecz również zachowania ludzkie (gwara, pieśni, obyczaje, mity, obrzędy, wierzenia i przysłowia).
Antropologia	Bada sferę wytworów ludzkich, jak i zachowań; obejmuje swoim zakresem badawczym również instytucje, działalność gospodarczą, sztukę, zabawę, język, religię.
Psychologia	Bada kulturę jako zbiór, do którego wchodzi przede wszystkim zachowania jednostki, jej myśli, uczucia i reakcje. W psychologicznym aspekcie kultura przedstawiać się będzie jako zbiór reguł i motywów postępowania, form ekspresji, nakazów i zakazów, ocen i sądów.
Socjologia	Bada współczesne struktury i funkcje społeczeństw, które cechuje podział pracy. Badaniem objęty jest wydzielony „obszar” życia i działań grup ludzkich.
Ekonomia	Bada poglądy i zachowania związane z gospodarowaniem zasobami.

Źródło: [Filipak, 1996, passim].

Definicja kultury została poddana wielu modyfikacjom oraz wpływowi wzajemnie przenikających się nauk. W wyniku tych procesów współcześnie pojęcie kultury jest bardzo zróżnicowane. Wyróżniamy następujące jej ujęcia [Glińska-Noweś, 2007, s. 132].

1. Tematyczne – kultura jako lista wszystkiego, co jest wytworem ludzkim.
2. Historyczne – kultura jako dziedzictwo społeczne, tradycja przekazywania przyszłym pokoleniom.
3. Behawioralna – kultura to podzielony, wyuczony sposób zachowania.
4. Normatywne – kultura jako idee, wartości reguły rządzące zachowaniem.
5. Funkcjonalne – kultura jako sposób, w jaki ludzie rozwiązują problem adaptacji do otoczenia i do życia w grupie.
6. Mentalne – kultura to kompleksy idei, wyuczonych obyczajów, który powstrzymuje instynkty i w ten sposób odróżnia ludzi od zwierząt.
7. Strukturalne – kultura jest systemem złożonym z założeń, wartości, zachowań i symboli.
8. Symboliczny – kultura bazuje na arbitralnie określonych znaczeniach.

W literaturze przedmiotu proponowane są różne klasyfikacje różnic kulturowych, przede wszystkim międzykulturowych. Próba opisanie ich wszystkich jest dość trudna, zatem ze względu na prezentowaną tematykę wybrano jeden z podziałów różnic kulturowych, możliwych, zdaniem autora, do przeniesienia na grunt analiz regionalnych w Polsce. Proponowany podział oparty jest na opracowaniu z 1980 roku Geerta Hofstede oraz Boba Waisfisa, którzy stworzyli Instytut Badań nad Współpracą Międzykulturową. Geert Hofstede wyróżnił

następujące wymiary kultur narodowych, które zostaną, jak wspomniano wyżej, zmodyfikowane [*Różnice kulturowe...*, 2000].

1. Dystans władzy (*Power Distance Index* – PDI) – określa relacje między przełożonymi i podwładnymi oraz między władzą a obywatelem. Ponadto określa stopień akceptacji dla nierówności społecznych, skłonność przełożonych do konsultacji z podwładnymi.

2. Kolektywizm i indywidualizm (*Individualism* – IDV) – wyznacza proporcje między wagą przykładaną do dobra jednostki i grupy. Większość społeczeństw jest społeczeństwami kolektywistycznymi, w których pozycję jednostki wyznacza przynależność do grupy.

3. Kobiecość i męskość (*Masculinity* – MAS) – ten szczególny wymiar wskazuje na różnicowanie ról poszczególnych płci.

4. Unikanie niepewności (*Uncertainty Avoidance Index* – UAI) – Hofstede pisze, że „unikanie niepewności możemy [...] zdefiniować jako stopień zagrożenia odczuwany przez członków danej kultury w obliczu sytuacji nowych, nieznanych lub niepewnych”. Innymi słowy określa ono stopień, w jakim są oni skłonni zaakceptować nieprzewidywalność stosunków społecznych i niepewność przyszłości.

Reasumując można powiedzieć, że poznanie i zrozumienie kultury społeczeństw jest kluczem do wyjaśnienia społecznych zachowań i działań, które nadają określonym fragmentom przestrzeni (regionom, miejscom) niepowtarzalny charakter. Kultura określa wszelkie formy świadomości społecznej i gospodarczej, w tym również tę, związaną z własnym miejscem zamieszkania, regionem i krajem (tożsamość terytorialną). Kultura jest systemem otwartym, który podtrzymuje i umacnia wartości i wzory zachowań. Jako system otwarty ulega licznym wpływom zewnętrznym, ale i sama oddziałuje na otoczenie. Ma charakter dialektyczno-procesulany, zarówno wewnątrz, jak i w powiązaniu ze zjawiskami zewnętrznymi w wymiarze synchronicznym i diachronicznym [Lis, 1996, s. 101]. Treści i formy kultury mogą kształtować różne układy stosunków społeczno-ekonomicznych. Siła oddziaływania zależy od efektów procesów dyfuzyjnych i kulturotwórczego oddziaływania danych struktur społecznych, na ile są one świadomie inspirowane i planowane czy też przebiegają dynamicznie w sposób niekontrolowany [Lis, 1996, s. 102].

KULTURA EKONOMICZNA – DEFINICJA I JEJ ZNACZENIE DLA ROZWOJU

Aksjologiczne zróżnicowanie kultury wskazuje na jej zdolność docierania w dowolne obszary życia społeczno-gospodarczego. Zgodnie z tym J. Lipiec na kongresie: *Kultura – gospodarka – media* stwierdził „nie wystarczy zupełnie aksjologiczne, choć jaśniejące własnym blaskiem słowo kultura. Zawsze trzeba pytać: „kultura, ale jaka?” [Gardowska, s. 230].

Ciekawe wydaje się być ujęcie kultury nazywanej ekonomiczną, która bada procesy i zachowania społeczne wpływające na rozwój gospodarczy. Jej istota tkwi w uwarunkowaniach społeczności ją kreującej. Powstaje w toku wzajemnych oddziaływań jednostek tworzących podmioty gospodarcze.

Tabela 2. Kultura ekonomiczna według ontologicznej koncepcji

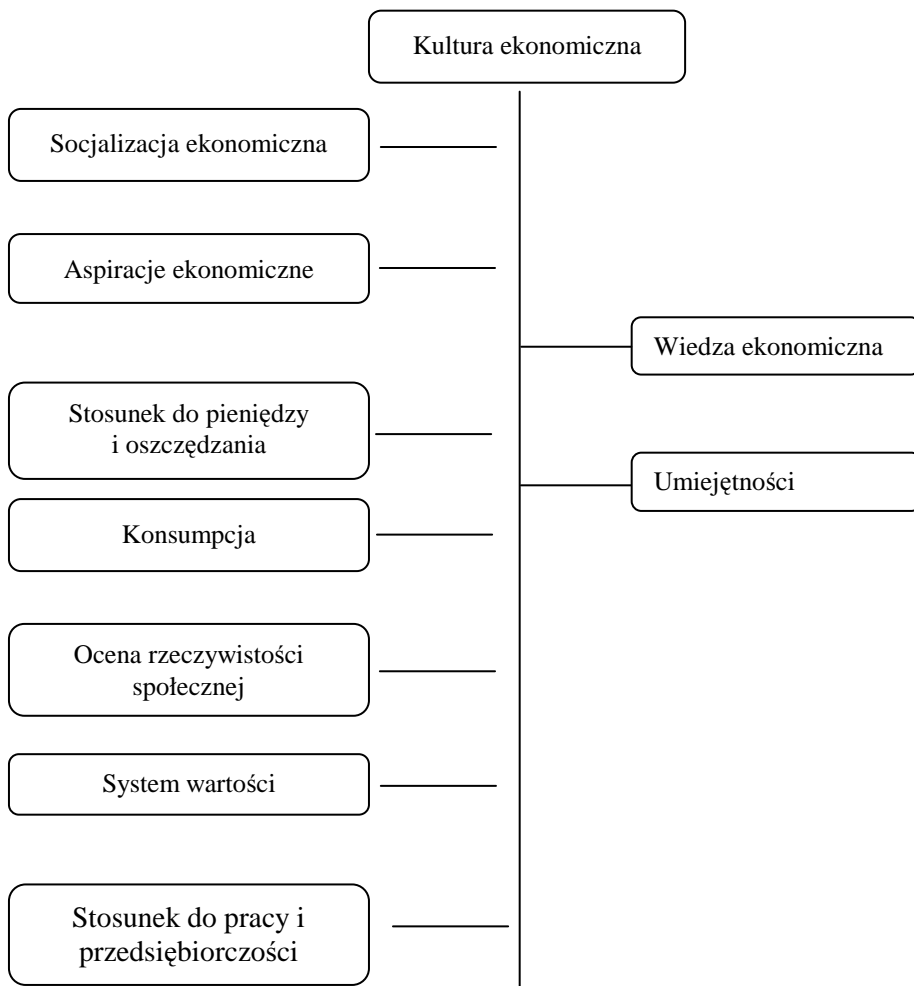
Ontologiczne pytanie o istotę kultury	Istota kultury ekonomicznej
Gdzie kultura istnieje?	Istnieje w społeczeństwie określonej gospodarki.
Jako co istnieje?	Istnieje jako ogół wytworów materialnych i wytworów intelektualnych działalności ludzkiej (obejmujących ogół wartości autotelicznych i instrumentalnych) wzorów postępowania wpływających na siły wytwórcze, stosunki produkcji.
Dzięki komu istnieje?	Istnieje dzięki <i>homo oeconomicus</i> (<i>homo hubris</i>).
Dzięki czemu istnieje?	Istnieje dzięki świadomości i celowych działalności podmiotów gospodarczych, tj. pracy.
Co jest zawartością?	Wiedza ogólna i wiedza profesjonalna, interesy, wartości, normy – światopogląd społeczny określający sposób organizacji życia społeczno-gospodarczego (kapitał społeczny).

Źródło: [Gardowska, s. 231].

Analiza literatury przedmiotu pozwala określić, że kultura ekonomiczna stanowi dorobek społeczeństwa kształtując normy i zachowania ludzi, jakość stosunków międzyludzkich w organizacjach, warunki rozwijania wiedzy społeczeństwa o procesach ekonomicznych. Pojęcie to można rozumieć w dwojaki sposób. Pierwszy z nich opisuje system wartości, wzory zachowań oraz możliwości poznawcze i adaptacyjne istotne dla aktywności gospodarczej. Drugi zaś odnosi się do głównych czynników wpływających na ewolucję kultury, a następnie koncentruje się przedmiot prowadzonych badań wokół kilku wariantów, w tym przypadku są to np. przedsiębiorczość, stosunek do pracy, edukacji itp. [Krzyminiewska, 2009, s. 59, 60].

Zgodnie z powyższym kultura ekonomiczna, podobnie jak ogólna definicja kultury, dotyczy:

1. Człowieka jako członka danej społeczności.
2. Zjawiska społecznego, powtarzalnego, gospodarczego.
3. Zbiorów zjawisk wyuczonych.
4. Wymiaru czasowego.
5. Wymiaru przestrzennego.
6. Systemu wewnętrznej logiki.
7. Mechanizmów adaptacyjnych człowieka.

Rysunek 1. Elementy składowe kultury ekonomicznej

Źródło: [Krzyminiewska, 2009, s. 60].

Kultura ekonomiczna ma charakter niesamodzielny (istnieje w obrębie społeczności określonej gospodarki), niesamoistny (istnieje w oparciu o realny byt podmiotów gospodarczych i rzeczy materialnych o ścisły, choć egzystencjalny pośredni z nim związek) oraz pochodny (kultura jest wytwarzana i przetwarzana przez *homo oeconomicus*) [Gardowska, s. 232].

Próbując zdefiniować polską kulturę ekonomiczną można powiedzieć, że cierpi ona na niedostatek wartości prorozwojowych. Polaków cechuje familizm i anarchiczny kolektywizm; awersja wobec wielkich organizacji; orientacja na terażniejszość; moralna solidarność, która merytokratyczne kryteria wynagra-

dzania zastępuje godnościowymi i społecznymi (wiek, wielodzietność, upośledzona sytuacja); ambiwalentna postawa wobec bogactwa, które w społecznym odbiorze utożsamiana bywa z nieuczciwością; w końcu dwuznaczne rozumienie przedsiębiorczości, będącej dla wielu synonimem wykorzystywania niemoralnych i pozaprawnych sposobów dla własnych korzyści [Kochanowicz, Marody 2003, *passim*].

Niski poziom kultury ekonomicznej społeczeństwa polskiego jest głównie następstwem:

1. Braku bezpośredniego kontaktu dwóch generacji z gospodarką rynkową.
2. Przekazywania przez wiele lat „negatywnej wiedzy” ekonomicznej przez wszystkie poziomy nauczania, środki masowego przekazu oraz życie gospodarcze.
3. Spowolnienia przekształceń systemowych i polityzacji życia gospodarczego.
4. Systemu wyznawanych wartości.

WPLYW KULTURY NA ROZWÓJ WIEDZY W POLSKICH REGIONACH

W literaturze przedmiotu podaje się, że we wstępnej fazie tworzenia się świadomości regionalnej i idei regionalistycznej najważniejszym czynnikiem była wspólnota kulturowa mieszkańców regionu. Na podstawie odniesienia do pewnych charakterystycznych cech i impoderabiliów tworzona jest tożsamość regionalna. Współcześnie jednak wiele innych czynników makro, jak i mikroekonomicznych odgrywa ważną rolę w rozwoju regionów. Warto jednakże podkreślić, że głównymi animatorami i podmiotami rozwoju endogennego są regionalne społeczności.

Zdaje się, że niewielu badaczy w zakresie ekonomicznego rozwoju regionów zwraca uwagę na to, że w kreowaniu tożsamości regionalnej będącej podstawą dalszego rozwoju kluczową rolę odgrywa wiedza, zarówno ta o rozumieniu potocznym, jak i naukowa. Składają się na nią [Szczepański, 1999, s. 8]:

1. Mikro i mezoekologia, czyli wiedza o regionalnym środowisku przyrodniczym i możliwościach ekorozwoju.
2. Mikro i mezogeografia, czyli wiedza o regionalnej topografii.
3. Historia regionalna, czyli wiedza o regionalnych wydarzeniach, bohaterach, strukturach i powiązaniach politycznych.
4. Socjologiczna wiedza o społeczności regionalnej, w tym wiedza o krainach kulturowych, wielokulturowości, o koniecznych przeobrażeniach cywilizacyjnych regionu.
5. Wiedza o gwarze i jej odmianach, o literaturze regionalnej.
6. Wiedza o lokalnej kulturze materialnej (urbanistyka, architektura), regionalnej twórczości artystycznej i rzeźbiarskiej.

Rozwój regionalny Polski spowodował, że wyodrębniły się obszary, które w literaturze przedmiotu nazywa się biegunami rozwoju cywilizacyj-

no-gospodarczego o wyraźnie lepszych szansach dalszego rozwoju [Skodlarski, 2000, s. 238]. Tego typu bieguny rozwoju wyraźnie dominują na zachodzie i w centrum Polski (tzw. Polska „A”). Zachodnio-centralna Polska wykazuje tendencje wzrostu podstawowych wskaźników makroregionalnych. Na rozwój tych terenów wpływa położenie, nie tylko przyciągające bezpośrednich inwestorów, ale również rozwój ożywionej współpracy transgranicznej, gospodarczej i politycznej [Hausner, Kudłacz, Szlachta, 1998, s. 37].

Rysunek 2. Podział polskich regionów

* odcień ciemniejszej szarości to regiony Polski „B”

Źródło: opracowanie własne.

Warto jednak zaznaczyć, że w Polsce istnieją nadal obszary znacznie upośledzone pod względem zaplecza przemysłowego, infrastruktury technicznej i społecznej, zasobów wykwalifikowanej siły roboczej, a także klimatu sprzyjającego rozwojowi. Jest to strefa, w której przeważają województwa o profilu gospodarczym z dużym udziałem rolnictwa, o dominacji przedsiębiorstw małych, dostarczających produkcji o charakterze lokalnym, w tym głównie na potrzeby wsi (tereny Polski Wschodniej, tzw. Polska „B”). Są to województwa: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie [szerzej na ten temat w: *Rozwój regionalny w Polsce. Raport 2009*, passim].

Po roku 1989 temu negatywnemu procesowi marginalizacji powyższych terenów sprzyjały zjawiska związane z transformacją gospodarki. [Dziemianowicz, 1999, s. 23–24; Kudłacz, 2006]. Trudna sytuacja „ściany wschodniej” jest związana nie tylko z brakiem aktywnej polityki rządów wobec tej części kraju, lecz również (a może przede wszystkim) ze słabością gospodarczą krajów graniczących z prezentowanymi regionami.

Regiony te charakteryzują się niedostatkami wewnętrznych zdolności rozwojowych, występującymi w przypadku, gdy [Szlachta, Pyszkowski, 1999, s. 117]:

- majątek trwały ulega silnej dekapitalizacji, a nakłady inwestycyjne omijają region,
- obniża się poziom kondycji ekonomicznej sektora państwowego i prywatnego, większość przedsiębiorstw upada, bankrutuje – powodując bezrobocie,
- ma miejsce słaba aktywność sektora prywatnego w gospodarce,
- występuje niski poziom aktywności ekonomicznej ludności,
- władze lokalne i regionalne nie są w stanie zapobiegać zagrożeniom i powodować wychodzenie regionu z recesji.

Ponadto, o peryferyjności obszaru Polski Wschodniej decydują [*Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej...*, 2007]:

- niski poziom zamożności, wyrażający się niskim poziomem produktu krajowego brutto na mieszkańca,
- niski poziom spójności przestrzennej, społecznej i ekonomicznej,
- struktura gospodarki z przewagą tradycyjnego rolnictwa i stosunkowo niskim poziomem rozwoju przedsiębiorczości,
- niedostateczny potencjał ośrodków wzrostu stymulujących rozwój,
- brak wyraźnie wykształconych aglomeracji miejskich z dominującą funkcją organizującą przestrzeń i kierunki działań społeczno-gospodarczych,
- niesprawne połączenia komunikacyjne z obszarami zewnętrznymi i wewnątrz samego obszaru.

Różnice międzyregionalne, dziś uwidaczniające się, nie są tylko efektem polityki społeczno-gospodarczej Polski ostatnich 10, czy też 50 lat. Mają one *de facto* swój początek w czasach rozbiorów, które wycisnęły piętno na poszczególnych ziemiach państw zaborczych. Poziom społeczno-gospodarczy metropolii oraz ich polityka wobec zagarniętych ziem spowodowały, że państwo polskie w chwili odzyskania niepodległości składało się z dzielnic o bardzo różnym stopniu rozwoju (nieco upraszczając można stwierdzić, że najwyższy poziom prezentował zabór pruski, niższy rosyjski, a najslabiej rozwinięta była Galicja). Ponadto wewnątrz poszczególnych zaborów występowały poważne różnice w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. W zaborze pruskim Górny Śląsk (wielkokapitalistyczny przemysł) i poznańskie (rozwinięte rolnictwo) miały zdecydowaną przewagę nad Pomorzem. W Królestwie Polskim, obok okręgów przemysłowych (Łódzki Okręg Przemysłowy, Zagłębie Dąbrowskie, Okręg Staropolski, Okręg Warszawski), na tzw. ziemiach wschodnich utrzymywała się nadal gospodarka naturalna. W okresie tym na ziemiach polskich wykształciły się główne ośrodki i okręgi przemysłowe. Ani uprzemysłowienie II Rzeczypospolitej, ani „socjalistyczna industrializacja” nie zmieniły zasadniczo krajobrazu przemysłowego Polski, chociaż każdy z dwóch okresów wprowadził swoje modyfikacje [Skodlarski, 2000, s. 238].

Uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego regionów, a w tym i powstałych różnic pomiędzy nimi wynikają nie tylko z historii. Ten stan rzeczy wynika z tradycji, obyczajów, przeszłości, sytuacji ekonomicznej mieszkańców, uwarunkowań geograficznych, podziałów administracyjnych, podziałów na diecezje, religie itp¹.

Tabela 3. Cechy regionów

Regiony peryferyjne	Regiony centralne
Kryterium ekonomiczne	
<ul style="list-style-type: none"> – Produkcja surowcowa – Nieskomplikowany i słaby system produkcyjny – Brak podstaw przedsiębiorczych – Eksport siły roboczej – Import dóbr finalnych 	<ul style="list-style-type: none"> – Produkcja dóbr finalnych i usług – Ekspansja korzyści aglomeracji – Złożone procesy kontroli – Import siły roboczej – Społeczność przedsiębiorców – Kontrola kapitału
Kryterium kulturowe	
<ul style="list-style-type: none"> – Akceptacja innych języków – Przymusowe ponoszenie konsekwencji innych modeli społecznych – Posługiwanie się symbolami tworzonymi poza regionem 	<ul style="list-style-type: none"> – Tworzenie i rozpowszechnienie systemu symboli – Stosowanie wiedzy fachowej – Kontrolowanie mediów informacyjnych – Odrzucenie symboliki pochodzącej z peryferii jako nieodpowiedniej i nieistotnej
Kryterium polityczne	
<ul style="list-style-type: none"> – Brak zasobów strategicznych – Obecność przedstawicielstw administracji centralnej, brak elit lokalnych – Słaba reprezentacja w centrum – Ponoszenie wysokich kosztów gromadzenia i przekazywania własnych opinii – Nieliczne inicjatywy wewnętrzne 	<ul style="list-style-type: none"> – Kontrolowanie zasobów strategicznych – Skupisko elit politycznych – Nadreprezentacja w organach administracji publicznej – Niskie koszty gromadzenia i przekazywania własnych opinii – Wiele inicjatyw wewnętrznych

Źródło: [Olechnicka, maszynopis].

¹ Polska jest krajem o rozmaitych regionach kulturowych. Różnice pomiędzy nimi mają charakter historyczny. Współcześnie obserwujemy coraz intensywniejsze zacieranie się różnic kulturowych. Zmiany te są wywoływane poprzez: szybką komunikację, szkołę, prasę, radio, telewizję, Internet. Dokonując przeglądu krain historycznych w Polsce można do nich zaliczyć m.in.: Pomorze, Wielkopolskę, Kujawy, Mazowsze, Podlasie, Małopolskę, Śląsk. Powyższy podział może zostać przeprowadzony z uwzględnieniem mniejszych krain historycznych, choćby: Warmii, Ziemi Chełmińskiej, Ziemi Dobrzyńskiej, Ziemi Michałowskiej, Ziemi Sieradzkiej. Podział na jeszcze mniejsze obszary kulturowe może przeprowadzić biorąc pod uwagę kryterium przynależności do określonych grup etnicznych i etnograficznych. Grupą etniczną w naszym kraju są Polacy, których można podzielić na mniejsze grupy, zwane etnograficznymi. Najbardziej znanymi są m.in. z uwagi na najlepiej zachowaną, wyróżniającą się tradycyjną kulturę ludową: Krakowiacy, Podhalanie, Łowiczanie, Sieradzanie, Kurpie, Kaszubi.

Różnice regionów wynikają jak widać w dużym stopniu z kulturowych uwarunkowań, które w długim okresie wywarły istotny wpływ na ich stan obecnego rozwoju².

Skoro kultura to wszystko to, co jest wytworem ludzkim, dziedzictwo społeczne, tradycja przekazywania przyszłym pokoleniom, wyuczony sposób zachowania, idee, wartości reguły rządzące zachowaniem, sposób, w jaki ludzie rozwiązują problem adaptacji do otoczenia i do życia w grupie, kompleks idei, wyuczonych obyczajów, który powstrzymuje instynkty i w ten sposób odróżnia ludzi od zwierząt, system złożony z założeń, wartości, zachowań i symboli – to jej różnice są wypadkową stanu rozwoju wyposażenia społecznego oraz mobilizacji społecznej zarówno w sensie ekonomicznym, jak i psychospołecznym.

Opinia społeczna, konsultacje z mieszkańcami dotyczące kierunków zagospodarowania najbliższego otoczenia, a także środki płynące w ramach funduszy strukturalnych Unii Europejskiej pobudzające aktywność społeczności regionalnych są sposobami na właściwe i efektywne sterowanie procesami rozwoju. Miasta i regiony kreują w nowy sposób swój wizerunek, w którym kultura zarówno wysoka (ambitna, elitarna), jak i kultura masowa wraz z ich historycznym zakorzeniem uzyskują status jednego z najważniejszych składników i czynników rozwoju.

Kulturowe różnice i ich wpływ na rozwój gospodarczy regionów w Polsce wskazują, że społeczno-kulturowe przesłanki mobilizacji społecznej sprzyjają tym województwom, które mają relatywnie najmniej gmin wiejskich. W tych ostatnich silniejsze jest samoorganizowanie się ludności na rzecz rozwoju regionalnego. Gdy fakt ten nałożymy na mapę gęstości sieci miast, która jest zdecydowanie rzadsza na wschodzie (rozmięszczenie gmin o najniższych dochodach i poziomie wykształcenia jest największe na wschodzie), potwierdza się, prezentowane w literaturze przedmiotu stwierdzenie o niedorozwoju obszarów tzw. Polski „B”. Oczywiście rozmięszczenie gmin o największym poziomie wykształcenia społeczeństwa, a w konsekwencji także i nowo tworzonych przedsiębiorstw – najwyższe jest na zachodzie Polski. Zgodnie z powyższym tam gdzie następuje wzrost rozwoju przedsiębiorczości i kultywowanych z tym wartości, tam zarysowuje się odmiennosc świadomości społecznej, a w tym i jej aktywizacji dla pozyskiwania wiedzy jako zasobu determinującego rozwój obszarów terytorialnych na świecie.

---

² Region kulturowy nie musi pokrywać się z regionem geograficznym czy ekonomicznym, stąd na potrzeby opracowania dokonano podziału ze względu na uwarunkowanie rozwoju Polski „A” i „B” jako odrębnych obszarów terytorialnych skupiających administracyjnie wyznaczone województwa. Na obszarze połączonym silnymi więzami gospodarczymi napotkamy rozmaite grupy kulturowe o odrębnych cechach. Ponadto może nastąpić rozciąganie się znacznej formacji kulturowej na obszarze kilku regionów geograficznych. Chodzi przy tym ciągle o zespoły mniejsze niż kultury narodowe i zwykle stanowiące ich subkultury. Kultura regionalna nie powinna być utożsamiana z powszechnym uczestnictwem w kulturze.

Stan mobilizacji społeczno-gospodarczej poszczególnych społeczności regionalnych uwarunkowany jest także stanem rozwoju demograficznego, który również odgrywa istotną rolę w ocenie wpływu kultury ekonomicznej na rozwój wiedzy danego regionu. Tam gdzie społeczeństwo jest w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym wpływ uwarunkowań kulturowych jest zupełnie odmiennie, niż na obszarach o specyfice społeczeństwa z przewagą ludności w wieku poprodukcyjnym.

Zatem regiony tzw. Polski „A” będą charakteryzowały się kulturą o nastawieniu prorozwojowym polegającym na tworzeniu zachowań promujących indywidualizm, skłonność do eksperymentów, ryzyka, aktywność w wielu sferach życia społecznego. Tej kulturze towarzyszyło będzie tworzenie klimatu sprzyjającego uczeniu się. Znacznie mniejsze znaczenie będą miały pokoleniowe wartości, tradycja regionalna, zaszczerpiona we wcześniejszych okresach ideologia społeczno-gospodarcza. Takie kultury będą wykazywały skłonność do szybkiego przystosowywania się do zmieniających się warunków otoczenia, a tym samym do elastycznego wielofunkcyjnego rozwoju regionu. Ponadto sprzyjają one wprowadzaniu innowacyjności oraz przejawiają łatwą skłonność psychologiczną do akceptowania nowości.

Na podstawie powyższych wniosków można wyróżnić następujące cechy kultury regionalnej sprzyjające tworzeniu wiedzy na danym obszarze terytorialnym:

1. świadoma znaczenia wiedzy jako kluczowego zasobu wpływającego w istotny sposób na rozwój społeczno-gospodarczy,
2. tworząca klimat wspierający proces uczenia się,
3. dająca poczucie wspólnoty,
4. otwarta na zamiany, innowacje,
5. oparta na zaufaniu,
6. sprzyjająca aktywnym postawom, eksperymentom,
7. promująca procesy integracyjne promująca wzajemną wymianę doświadczeń, w tym dzielenie się wiedzą, sprzyjająca cyrkulacji wiedzy.

Tabela 4. Charakterystyka regionów opartych na wiedzy

Regiony oparte na wiedzy
<ul style="list-style-type: none"> • Produkcja oparta na wykorzystaniu wiedzy i innowacji, • Rosnące znaczenie globalizacji, • Intensyfikacja działań w celu rozwoju wiedzy, • Wysoki popyt na wykwalifikowaną siłę roboczą, • Liczne przedsiębiorstwa innowacyjne, • Znaczący procent PKB w regionie przypadający na badania naukowe, • Rozwinięta infrastruktura teleinformatyczna przypadająca na jednego mieszkańca, • Współpraca pomiędzy sektorem B+R a przedsiębiorcami, • Wysoki poziom instytucjonalizacji życia społeczno-gospodarczego na rzecz rozwoju wiedzy i innowacji.

Źródło: opracowanie własne.

Odnosząc się do klasyfikacji podziału różnic kulturowych zaprezentowanych przez Geerta Hofstede należy wskazać, że regiony Polski „A” według pierwszego kryterium w zakresie dystansu władzy będą charakteryzowały się wysokim stopniem akceptacji dla nierówności społecznych, występowaniem wielu liderów mających znaczący wpływ na kreowanie postaw prorozwojowych. Biorąc pod uwagę kryterium kolektywizmu i indywidualizmu można wskazać, że regiony te charakteryzują się wyższym stanem zamożności społeczeństwa, zaangażowaniem w tworzenie przedsiębiorczości, ponadto promowaniem postaw aktywnych w sensie socjoekonomicznym, co sprzyjać będzie w tych regionach efektem naśladownictwa pozostałych członków społeczności regionalnej. Obszary Polski zachodniej będą również wykazywały kulturowe uwarunkowanie zacierania się różnic płci pomiędzy mężczyzną a kobietą zarówno na gruncie zawodowym, jak i prywatnym. Zatem cechą charakterystyczną tych regionów będzie łatwy dostęp do kształcenia. Rozwojowi tego zasobu będą również sprzyjać następujące elementy regionalnej kultury społeczności, takie jak: oszczędność, kreatywność, szczególne wartościowanie pracy, osiągnięcia indywidualne, samodzielność – poleganie na sobie.

Wysoki poziom infrastruktury informatycznej charakterystycznej dla obszarów o większym zgęszczeniu miast na danym obszarze terytorialnym będzie skłaniać ludność niezależnie od płci do przyswajania nowej wiedzy oraz przekazywania jej między sobą. To tworzy sieci transferu wiedzy, które w dalszym etapie rozwoju, dzięki wsparciu ze strony instytucji otoczenia biznesu będą wpływały na rozwój ekonomiczny regionów. Terytoria o przewadze ludności w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym charakteryzują się jako społeczność kulturowa niskim stopniem poczucia zagrożenia egzystencji. Wynika to z możliwości kształcenia się, zdobywania coraz to nowych umiejętności, które warunkują w sytuacjach zmieniającego się otoczenia łatwość znalezienia pracy oraz zapewniają mobilność społeczną w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy. Ponadto kultury regionalne tak charakteryzowane będą wykazywały większą odporność socjopsychologiczną w zakresie umiejętności radzenia sobie z globalizacją życia. Właściwy transfer wiedzy oraz sieci wymiany informacji pozwalają zapobiegać wykluczeniu społecznemu pewnych grup społecznych.

Warto wspomnieć, że kulturowe uwarunkowania mają również wpływ na branżowy zakres podmiotów gospodarczych funkcjonujących w danym regionie. Wiadomo, że regiony Śląska są obszarami przemysłowymi z przewagą tradycyjnych branż gospodarczych. Region ten przechodzi od wielu lat restrukturyzację w kierunku rozwoju innowacji, a w tym i wiedzy.

Reasumując można wysnuć wniosek, że pewne tradycje regionalne będą sprzyjały rozwojowi wiedzy, a inne nie. Wielopokoleniowe sieci współpracy oparte na tradycji i zaufaniu mogą także sprzyjać rozwojowi w kierunku społeczności opartych na wiedzy.

Warto wskazać, że większa świadomość ludności oraz jej wyższy poziom wykształcenia będzie wpływał na samoorganizowanie się społeczności w kierunku rozwoju społeczeństw opartych na wiedzy. Staje się to zdecydowanie trudne na obszarach terytorialnych opartych na rozwoju rolnictwa oraz drobnej produkcji, jakim charakteryzują się tereny tzw. Polski Wschodniej³.

Do najbardziej specyficznych cech tych regionów należy zaliczyć:

1. niski poziom rozwoju gospodarczego przy znaczącym wewnętrznym zróżnicowaniu jego cech,
2. bardzo wysoki odsetek ludności wiejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców regionów i problemy rozwoju obszarów wiejskich,
3. słabe ekonomicznie rolnictwo, przy wysokim odsetku osób utrzymujących się z pracy w rolnictwie i mała skłonność do zmian tego sektora gospodarki,
4. przygraniczne położenie (granica wschodnia i południowa Polski) i wynikająca stąd peryferyjność regionu,
5. wysoki udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogólnej województwa, ale słabe wykorzystanie zasobów przyrodniczych dla rozwoju perspektywicznych sektorów gospodarki (usługi turystyczne i uzdrowiskowe).

Na kształtowanie się rozwoju regionów w Polsce, a w tym i przewagi pogłębiające dystans rozwoju pomiędzy regionami w ciągu ostatnich 10 lat miały wpływ następujące zjawiska demograficzne: stopniowo słabnący przyrost ludności w wieku produkcyjnym; rosnący odsetek ludności w wieku 55+, uznawanej na rynku pracy za niemobilną; jeden z najniższych wśród krajów europejskich poziom dzietności charakterystyczny dla obszarów całej Polski; silna fala emigracji, szczególnie po akcesji Polski do UE, obejmująca głównie młodych ludzi.

Obszary „ściany wschodniej” zamieszkuje ludność o tradycyjnym podejściu do obyczajów, idei i wartości, z przewagą więzi osobistych wyrastających w oparciu o kontakty bezpośrednie, silnym związkiem do przyrody i ziemi, intensywnym związkiem z religią, z prymatem pojęcia ojczyzny prywatnej nad pojęciem ojczyzny ideologicznej [Olszewska-Dyoniziak, 1998, s. 86–87].

---

³ Nieco inne podejście reprezentować będą ludzie z obszarów terytorialnych tzw. Polski Wschodniej, gdzie mieszka 8,2 mln ludności, tj. 21,5% ogółu mieszkańców kraju, a struktura wiekowa ludności charakteryzuje się większym niż średnia krajowa odsetkiem ludności w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym, natomiast mniejszym odsetkiem ludności w wieku produkcyjnym (61,2% wobec 63,0% dla całego kraju). Oceniając na podstawie danych stopień edukacji mieszkańców Polski Wschodniej można powiedzieć, że odsetek osób posiadających wykształcenie na poziomie wyższym i zawodowym jest niższy niż średnio w kraju. Wykształcenie wyższe ma (w nawiasach odpowiednie wskaźniki dla całej Polski) 7,5% (8,4%), zasadnicze zawodowe – 17,9% (19,8%). Spośród pięciu województw mniej zaludnione są województwa warmińsko-mazurskie i podlaskie. Wyraźne są tendencje depopulacyjne: przyrost naturalny obszaru jako całości jest ujemny i trwa powolny odpływ ludności do innych regionów Polski [Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej..., 2007].

Do tradycyjnych wartości kulturowych wśród części społeczności Polski Wschodniej, szczególnie tej zamieszkującej obszary wiejskie zalicza się [Oliszewska-Dyoniziak, 1998, s. 90]:

1. wartości przestrzeni społecznej (czyli zorientowanej na własną grupę),
2. wartości czasu kulturowego (czyli zorientowanej na przeszłość),
3. nadrzędne wartości egzystencjalne, wśród których na czoło wysuwają się:
  - poczucie ograniczonego rozwoju świata (bez gwałtownych skoków),
  - gospodarność – kult pracy fizycznej bez ograniczeń,
  - solidarność wyrażająca się silną więzią z własną grupą i poczuciem obcości w stosunku do innych,
  - samorządność wyrażająca się w silnym poczuciu demokratyzacji i egolitaryzmu społecznego i wrogości w stosunku do wzorów narzuconych z zewnątrz.

Choć warto wskazać, że lata 60. i 70. XX w. to czas tworzenia np. w ówczesnym regionie rzeszowskim niewielkich centrów przemysłowych. Proces industrializacji miał na celu zmianę struktury gospodarczej tych terenów w kierunku bardziej uprzemysłowionych. W związku z powyższym część ludności z obszarów wiejskich przeniosła się do ośrodków miejskich tworząc nowe aglomeracje społeczne. Aczkolwiek, jak wskazują badania socjologiczne, mimo tych działań nadal na tych obszarach znacząca część społeczeństwa wykazuje duże przywiązania do tradycyjnych postaw, które nie zawsze sprzyjają rozwojowi społeczeństw opartych na wiedzy [Markowski, 2000, s. 160].

Pokoleniowe nawyki przekazywane z dziada pradziada szczególnie widoczne na prezentowanym terenie mogą utrudniać rozwój regionów, które zgodnie ze współczesnym kierunkiem rozwoju powinny stać się regionami wiedzy⁴. Niski poziom dochodów skłania ludność regionalną do postrzegania rzeczywistości w podstawowych jego wymiarach. Nauka, a w tym i wiedza stają się zasobem, który jest luksusem, na który nie stać większości takich społeczności. Nawet dzisiejsza informatyzacja życia nie sprzyja zmianie tego zjawiska, gdyż wymaga od potencjalnego gospodarstwa domowego posiadania kapitału w zakresie komputera, jak i Internetu. Brak kulturowych uwarunkowań w zakresie kształcenia oraz samokształcenia staje się przeszkodą w pokonywaniu coraz większej pogłębiającej się luki rozwoju pomiędzy regionami Polski. Cechą charakterystyczną uwarunkowań kulturowych są ponadto: poczucie zbyt odległego dystansu władzy, wyrażającego się w zbyt znacznej przepaści rozwojowej tych społeczności pomiędzy przeciętnym obywatelem a decydentami regionów; niski poziom zamożności, niesprzyjający postawom prorozwojowym, przedsiębiorczym; różnice płci, znaczący podział ról w życiu prywatnym, jak i zawodowym; duża niepewność, poczucie zagrożenia, akceptacja i przyzwolenie-

---

⁴ Wniosek ten pochodzi z teorii prezentowanej przez F. Fukuryama, który twierdzi, że nabycie złych nawyków pokoleniowych skutkuje nieproduktywnością społeczną.

nie społeczności na istniejący stan rzeczywistości społeczno-gospodarczej. Ponadto wykształcenie postaw biernych zawodowo, które w długim okresie czasu skutkują patologicznymi uwarunkowaniami socjopsychologicznymi danego obszaru terytorialnego.

Jednakże w regionach Polski „B” istnieją ośrodki miejskie, które mogą wpływać na zamiany kulturowe regionów w aspekcie znaczenia rozwoju wiedzy. Problemem jest pokonanie barier rozwoju wiedzy uwzględniając kulturowe różnice. Zniwelowanie wielu lat zaniedbań w tym zakresie będzie wymagało od miejskich centrów wprowadzenia zmian w zakresie psychospołecznym. Zmiana nastawienia społeczności danego regionu będzie dokonywała się powoli w sposób ewolucyjny. By taka transformacja mogła zaistnieć należy zmienić mentalność całych społeczności. Ponadto należy:

1. zwiększyć efektywność rozwoju regionu (wzrost produktywności, lepsze wykorzystanie zasobów),
2. usprawnić zarządzanie zasobami,
3. zwiększyć zaangażowanie członków regionalnych społeczności w procesy rozwoju, podejmowane na rzecz rozwoju,
4. rozwijać sieci współpracy pomiędzy regionalnymi podmiotami gospodarczymi,
5. wdrożyć nowoczesne sieci komunikacji,
6. wypracować lepszy klimat dla działań prorozwojowych i innowacyjnych,
7. zwiększyć świadomość wśród wspólnoty regionalnej, co do wprowadzania zmian i korzyści z tym związanych. Zamiany te powinny obejmować trzy typy interwencji: strukturalną, technologiczną i społeczną.

PODSUMOWANIE

Jednym z istotniejszych zagadnień dotyczących regionu jest problem jego rozwoju. Przedstawiciele wielu nauk interesują związki przyczynowo-skutkowe kreujące ten proces. Współcześnie dostrzeżono, że procesy gospodarcze determinowane są poprzez zasoby wiedzy, które bezpośrednio związane są z człowiekiem. Pomimo że pojedynczy człowiek odizolowany od grupy może stworzyć innowacyjne dzieła wprowadzające ludzkość w coraz bardziej nowoczesną sferę życia społeczno-gospodarczego, to jednak prawdziwego wzrostu w zakresie potencjału rozwoju oczekuje się od całych społeczności. Skoro zaś zbiorowości współpracując ze sobą mogą stawać się kreatorami rozwoju na danym obszarze terytorialnym to istotę rozważań w artykule skupiono na czynnikach uwarunkowujących te działania, a konkretnie na determinantach kulturowych. W wyniku przeprowadzonych rozważań wysunięto następujące wnioski:

1. kultura ekonomiczna w regionach Polski jest na niskim poziomie (aczkolwiek jej wyższy poziom można oszacować w regionach Polski „A”), co wy-

nika z procesów dostosowawczych w sferze transformujących się społeczności w wyniku przejścia z gospodarki centralnie planowanej na rynkową,

2. przełamywanie barier rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w obszarze regionów Polski „B” powinno dokonywać się na szczeblu zarówno regionalnym, jak i centralnym,

3. rozwinięta kultura ekonomiczna jest znaczącym czynnikiem kreującym wartości bogactwa szczególnie w regionach o wysokim stopniu aglomeracji miejskich, ze znacznym zagęszczeniem ludności w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym,

4. zmiana kultury ekonomicznej w kierunku promowania postaw przedsiębiorczych, kreujących rozwój wiedzy i wartości z tym związanych powinna odbywać się w stopniu ewolucyjnym, ale stałym, przynosząc systematyczny monitorowany wzrost w pożądanym zakresie,

5. zmiana kultury ekonomicznej może w długim horyzoncie czasowym skutkować efektywnym wzrostem rozwoju tych obszarów.

LITERATURA

- Dziemianowicz W., 1999, *Transformacja gospodarcza nowych województw*, IBnGR, Warszawa.
- Gardowska A., *Kultura ekonomiczna jako instytucja*. Przywołane z mikro.univ.szczecin.pl/bp/pdf/17/24.pdf.
- Hausner J., Kudłacz T., Szlachta J., 1998, *Identyfikacja nowych problemów rozwoju regionalnego Polski*, Biuletyn nr 185, Warszawa.
- Hofstede G., 2000, *Kultury i Organizacje*, PWE, Warszawa.
- Kochanowicz J., Marody M., 2003, *Towards Understanding Polish Economic Culture*, „Polish Sociological Review”, nr 4.
- Kudłacz T. *Analiza pięciu strategii regionalnych województw Polski Wschodniej i problemów stykowych pomiędzy województwami Polski Wschodniej*. Przywołane z http://www.mrr.gov.pl/polityka_regionalna/SRPW_2020/.
- Krzyminiewska G., 2009, *Wiedza ekonomiczna i umiejętności społeczne młodzieży wiejskiej*, Acta Scientiarum Polonorum Oeconomia, nr 8(3).
- Lis F.J., 1996, *Wartości w kształtowaniu motywacji i organizacji życia społecznego*, Politechnika Lubelska, Lublin.
- Markowski D., 2000, *Wielkie struktury społeczne. Teorie i realia*, WSS-G, Tyczyn.
- Olechnicka E., *Regiony peryferyjne. Szanse dynamizacji wzrostu*. Przywołane z www.fundusze-strukturalne.gov.pl/.../Regiony_konkurencyjność_UE.rtf.
- Olszewska-Dyoniziak B., 1998, *Oblicza kultury. Wstęp do antropologii międzykulturowej komunikacji*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Program Operacyjny Rozwoju Polski Wschodniej 2007–2013*, 2006, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, MRR, Warszawa.
- Rozwój regionalny w Polsce*, Raport 2009, 2009, MRR, Warszawa.

- Różnice kulturowe w organizacji – element integracji czy dezintegracji?* Przywołane z <http://www.qpracy.pl/page,,Roznice-kulturowe-w-organizacji-element-integracji-czy-dezintegracji,2427eea6a780246b617c2defb32a6710.html>
- Skodlarski J., 2000, *Zarys historii gospodarczej Polski*, PWN, Łódź.
- Sochs I., 2006, *Koniec z nędzą. Zadanie dla następnego pokolenia*, PWN, Warszawa.
- Szczepański M., 1999, *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych [w:] Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby*, red. A. Matczak, Łódź–Ciechanów.
- Szlachta J., Pyszkowski A., 1999, *Rozwój regionalny jako element strategii społeczno-gospodarczej Polski w latach 2000–2006*, IBnGR, Gdańsk–Warszawa.

Streszczenie

Współcześnie coraz silniej uwidacznia się potrzeba zasadniczej zmiany paradygmatu polityki regionalnej na poziomie celów strategii, instrumentów. Z tego punktu widzenia istotne wydaje się przesunięcie akcentu z egzogenicznych czynników rozwoju na zasoby i potencjał endogeniczny, szczególnie w kierunku wykorzystywania komparatywnych przewag regionu w celu wzmocnienia ich konkurencyjności. Znaczącą tutaj uwagę przywiązuje się do rozwoju czynników niematerialnych, takich jak wiedza i innowacje. W tym kontekście w literaturze przedmiotu często przedstawia się analizę czynnikową rozwoju regionów w Polsce.

Do rzadkości jednak należy analiza kultury ekonomicznej, której znaczenie w tworzeniu wartości dodanej w regionie wydaje się być niekwestionowana. W związku z powyższym przedmiotem zainteresowania artykułu jest wskazanie barier i szans rozwoju wiedzy w kontekście stanu kultury ekonomicznej w regionach polskich.

Cultural conditions of knowledge in the development of Polish regions

Summary

Today, more and more evident the need for fundamental change in the paradigm of regional policy objectives, strategies, instruments. From this perspective, it seems important to shift focus from the development of exogenous factors on endogenous resources and potential, particularly for the use of the comparative advantages of each region in order to strengthen their competitiveness. Here significant attention to the development of intangible factors such as knowledge and innovation. In this context, the literature often presents a factor analysis of development of regions in Poland, is rare but should be a culture of economic analysis, the importance of adding value in the region seems to be questioned. Accordingly, the article is of interest to identify barriers and opportunities for the advancement of knowledge in the context of economic culture in the Polish regions.